

Euskararen arauak eta erabilerak

1. Hizkuntzaren araua eta erabilera

2017-2018 ikasturtea

Larraitz Zubeldia
larraitz.zubeldia@ehu.eus

Egitura

- 1.1. Sarrera
- 1.2. Arau motak
- 1.3. Hizkuntza-aldaerak
- 1.4. Aldaera estandarra

Egitura: hizkuntza-aldaerak

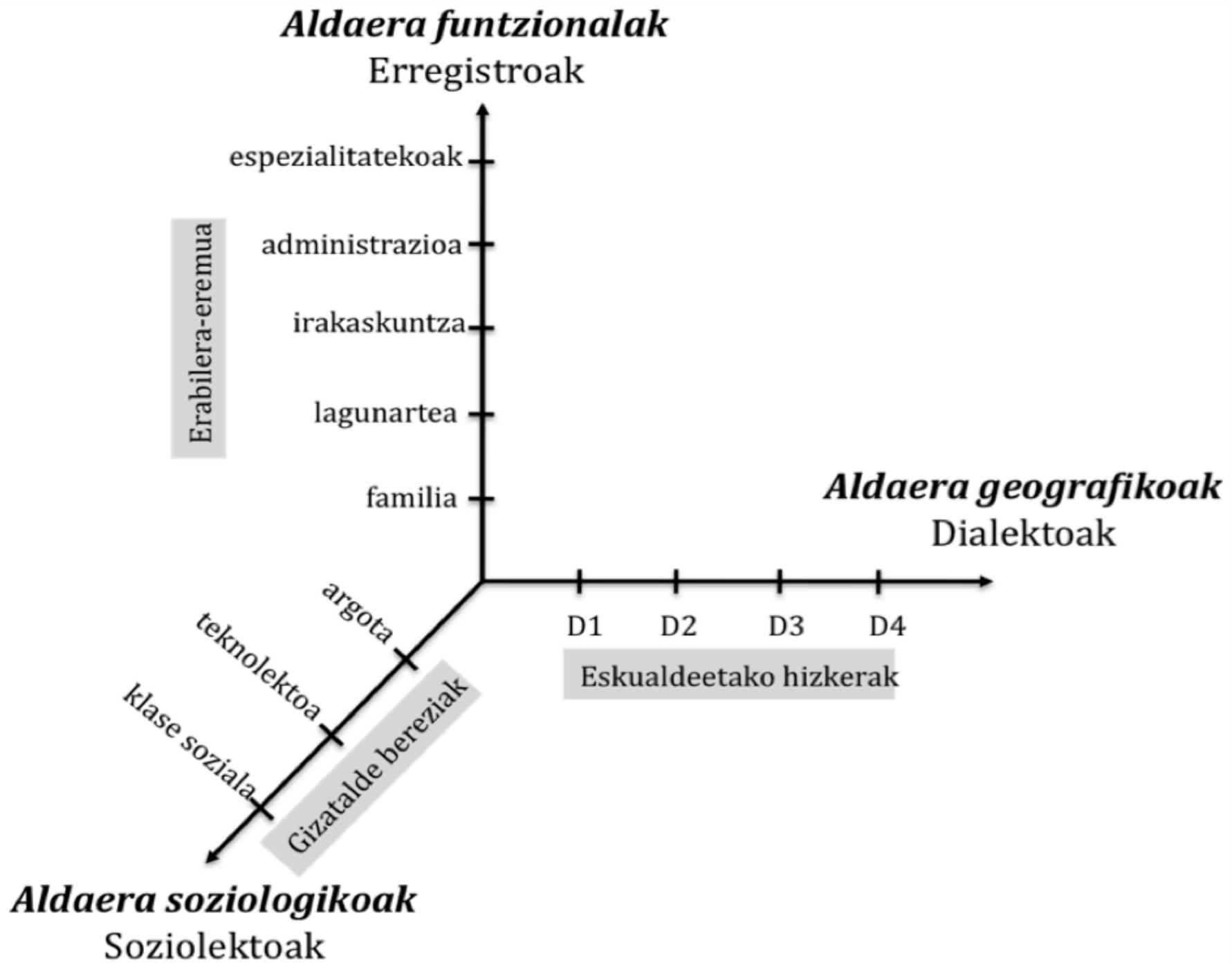
- 1.3.1. Zer dira hizkuntza-aldaerak?
- 1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak
 - Aldaera geografikoak. Dialektoak
 - Aldaera funtzionalak
 - Aldaera soziologikoak
 - Normalizazio eta batasunerako aldaera
- 1.3.3. Hizkuntza normalizatuen egoera arrunta

1.3.1. Zer dira hizkuntza-aldaerak?

- Hizkuntza bereko hiztun-talde batzuek darabiltzaten **hizkera bereziak**.
- Hizkuntza bereko hiztunen arteko **desberdintasunak adierazten** dituzte.
- Komunitate berezieta sortzen dira, hizkuntza elementuak aukeratuz → forma jakin batzuk ohiturazko bihurtu, ezaugarri bereizle.
- Ondo garaturiko hizkuntzen ezaugarria: **hainbat aldaera** izatea, normaltasunaren eta bizitasunaren seinale.

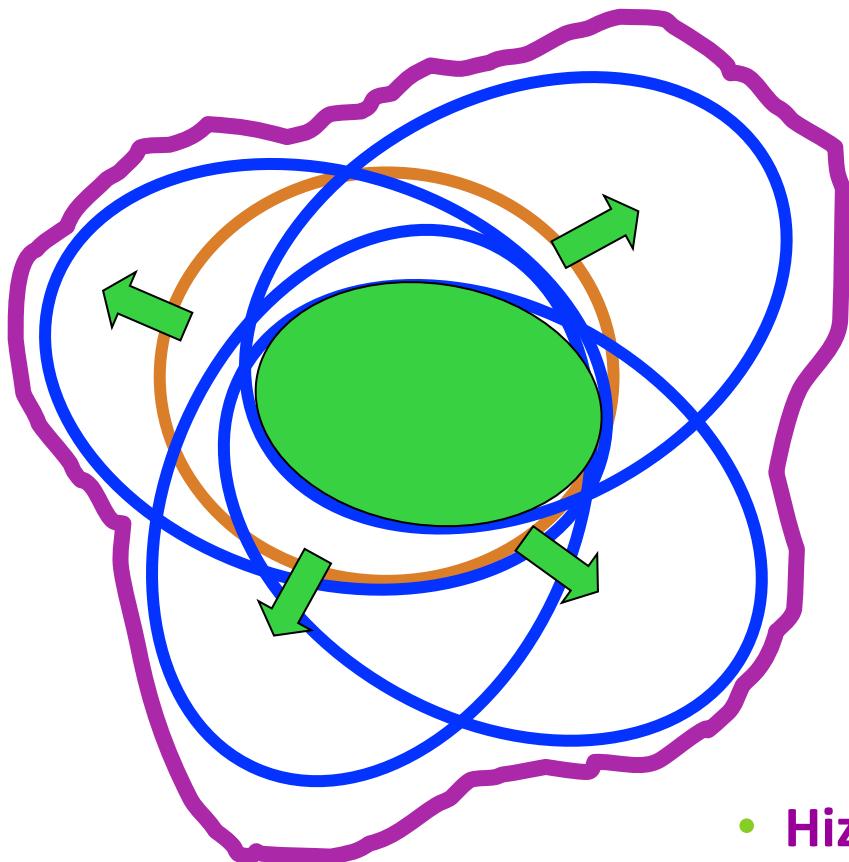
1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

- Aldaera geografikoak
 - Eremu geografikoaren araberakoak; *dialektoak*.
- Aldaera funtzionalak
 - Gaiak eta komunikazio-egoerak baldintzaturikoak.
- Aldaera soziologikoak
 - Gizartean bizimoduaren, lanbidearen edo jatorriaren arabera sortzen diren gizataldeei lotuak.
- Aldaera estandarra
 - Berariaz sorturikoa, arauen bidez definiturikoa.
 - Normalizaziorako eta batasunerako aldaera da.

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera geografikoak

- Hasierako egoera: **hizkuntza bakarra**.
- Tokian tokiko aldaerak:
 - poliki-poliki bereiziz doaz,
 - baina denek hasierako hizkuntzaren oinarrizko *zati komuna*.
- **Hizkuntza beraren** parte dira: aldaera geografikoak edo **dialektoak**.

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera geografikoak (II)

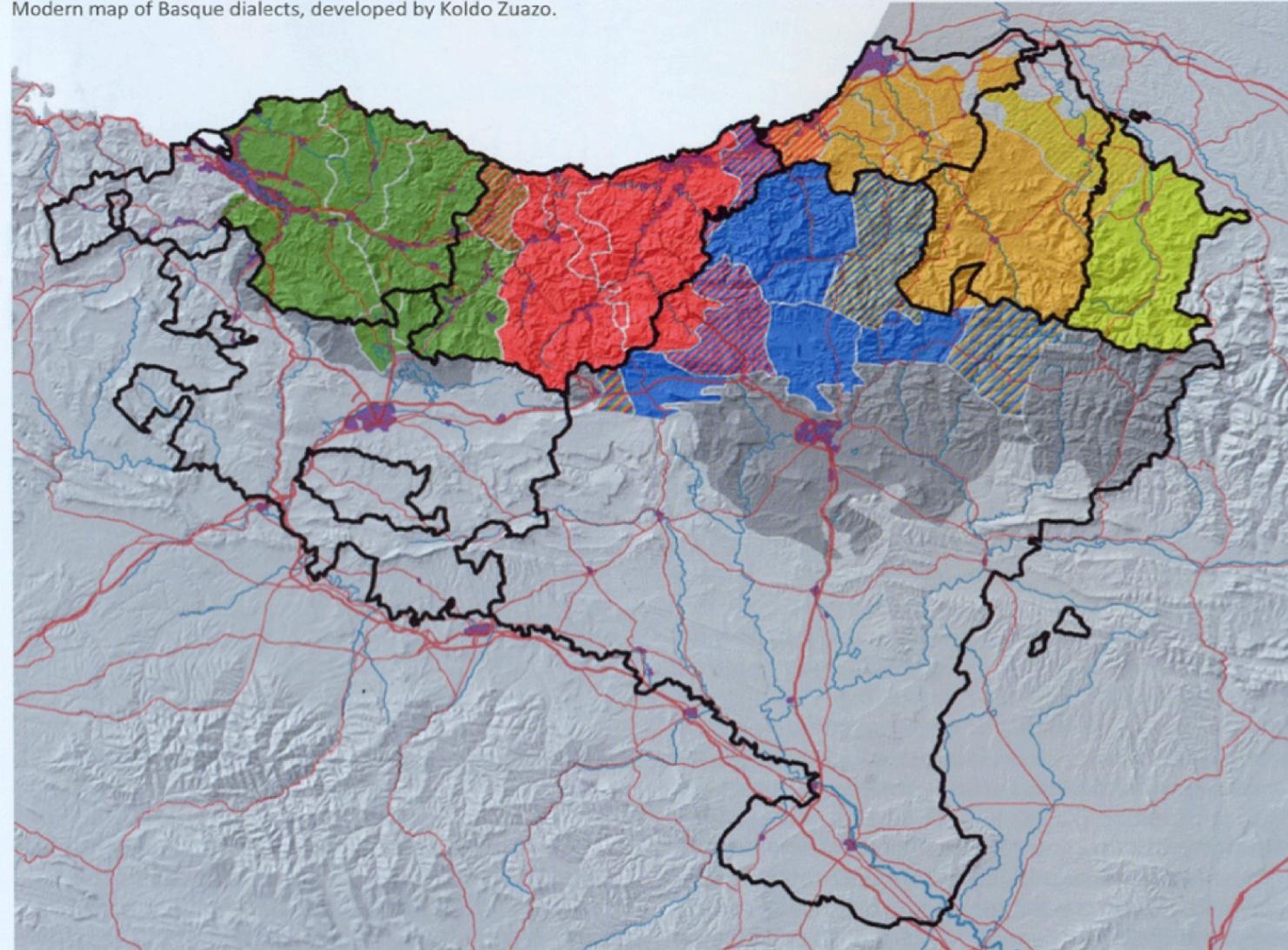
- Euskara: gaur egun bost dialekto/euskalki (Zuazo, 1999), baina guztiak *euskara*:
 - mendebalekoa (bizkaiera)
 - erdialdekoa (gipuzkera)
 - nafarrera
 - nafar-lapurtera
 - zuberera

<http://euskalkiak.eus/>

Koldo Zuazok atondutako euskalkien mapa modernoa.

Mapa mostrando la distribución actual de los dialectos del euskera, según Koldo Zuazo.

Modern map of Basque dialects, developed by Koldo Zuazo.

Mendeblekoa / Dialecto occidental / Western dialect

Erdialdekoa / Dialecto central / Central dialect

Nafarra / Dialecto navarro / Navarrese

Nafar-lapurtarra / Dialecto navarro-labortano / Navarrese-Labourdin

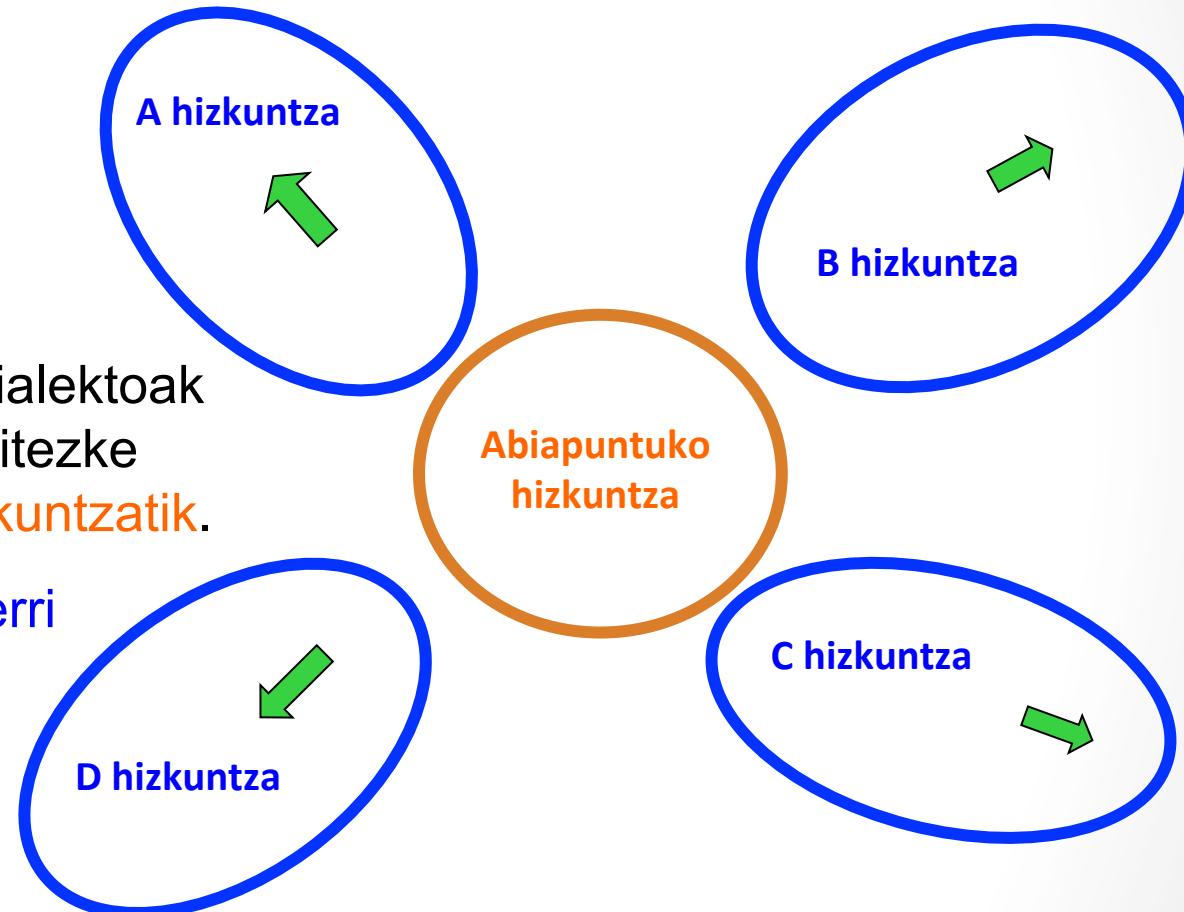
Zuberotarra / Dialecto suletino / Souletin

XIX. mendean euskal hiztunak zituzten eremuak (Louis-Lucien Bonaparte egindako maparen arabera) / Zonas hispanófonas que eran vascófonas en el siglo XIX (de acuerdo con el mapa de Louis-Lucien Bonaparte) / Basque-speaking area in the 19th century (according to Louis-Lucien Bonaparte's map)

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera geografikoak (III)

- Denborarekin, dialektoak erabat bereiz daitezke **abiapuntuko hizkuntzatik**.
- Eta **hizkuntza berri** bihurtzen dira.

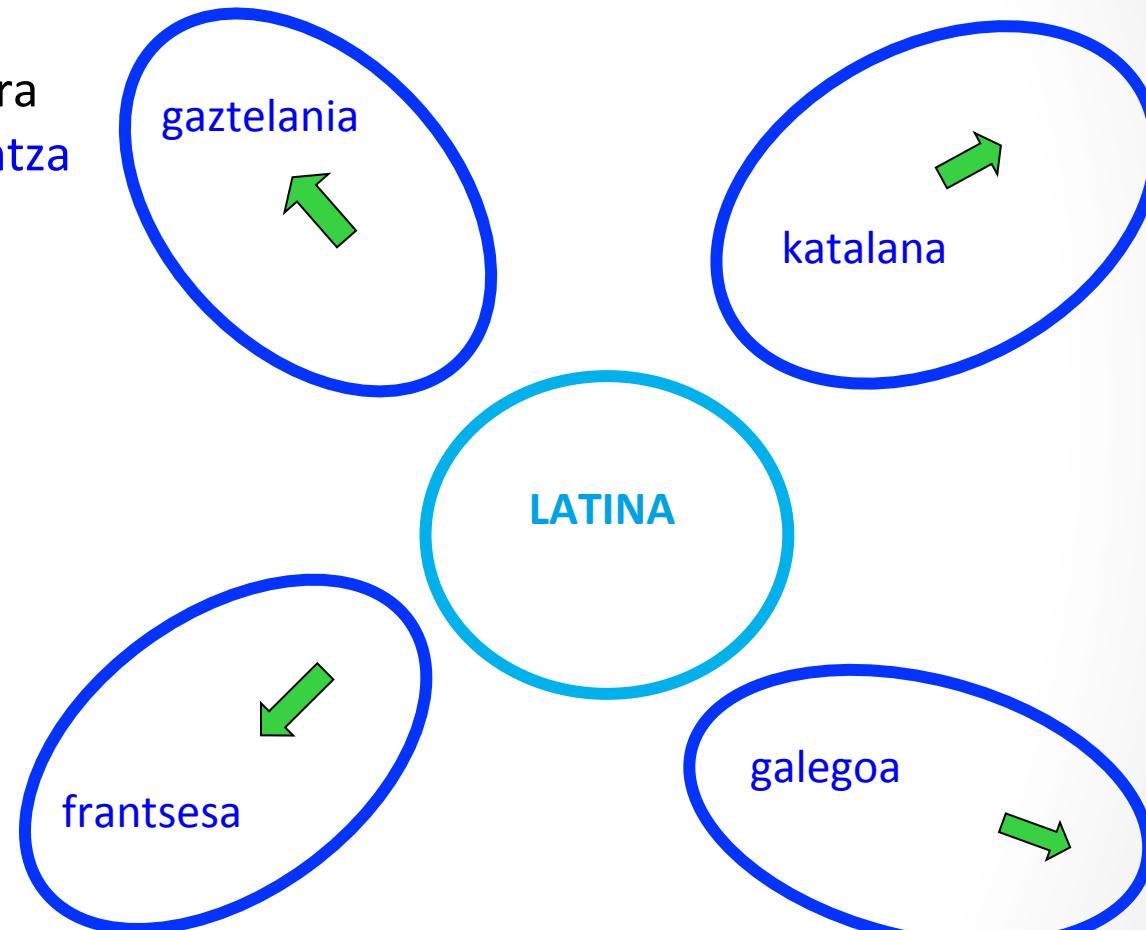

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera geografikoak (IV)

- Latinaren dialektu modura abiatutako batzuk **hizkuntza erromantze** bihurtu dira:

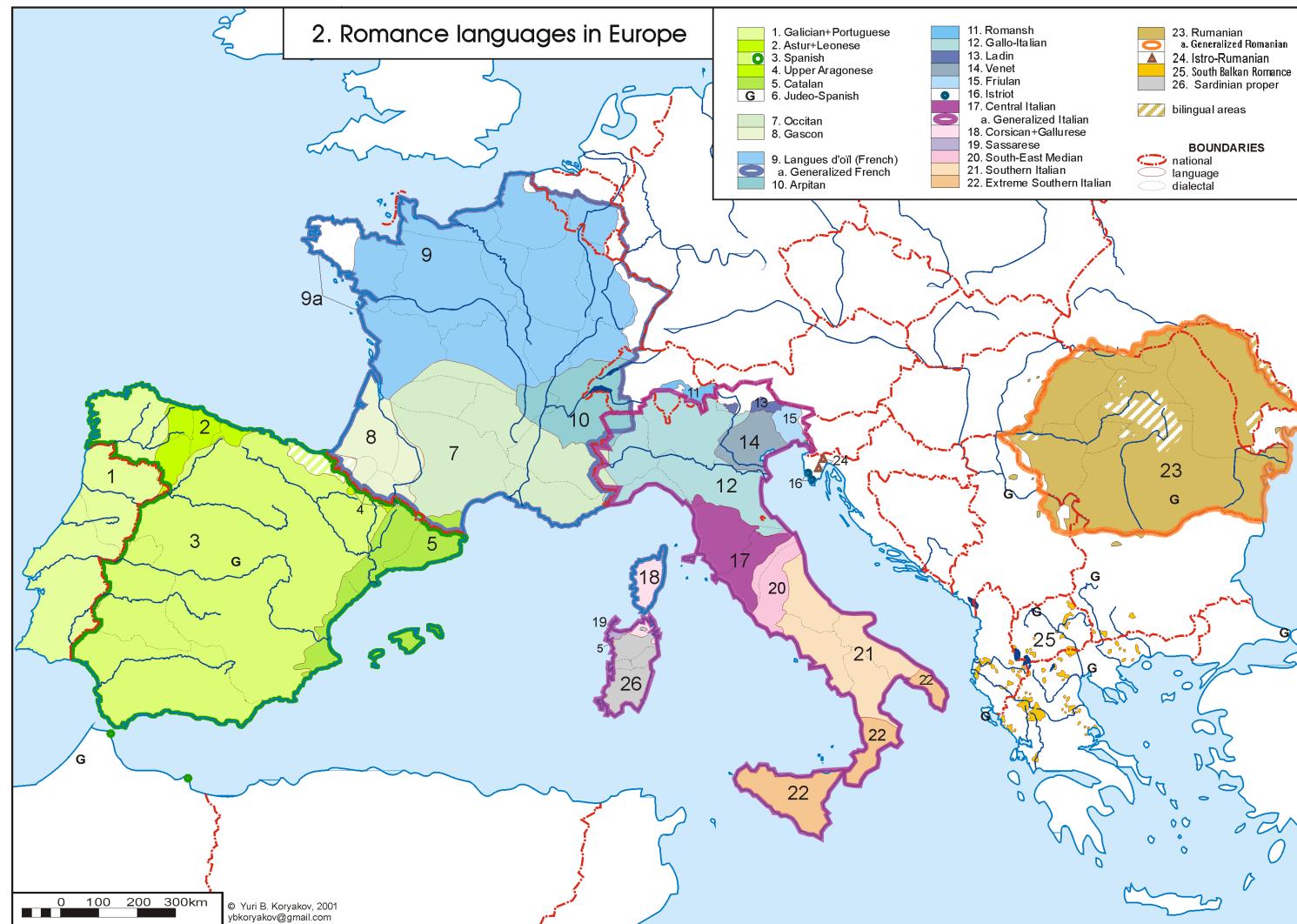
- gaztelania
- katalana
- galegoa
- frantsesa
- okzitaniera (gaskoia)
- italiera
- portugesa
- errumaniera
- ...

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera geografikoak (V)

- Europako hizkuntza erromantzeak

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera funtzionalak

- Hiztunen arteko komunikazio-egoerarekin lotuta:
 - harremanaren formaltasun-mailarekin
 - komunikazio-gaiarekin
 - solaskideen ezaugarriekin.
- Hiztunek aukera egin hainbat baliabideren artean ➔ estilo/registro desberdinak sortu.
- Oso garrantzitsua egoera bakoitzean registro egokia aukeratzea.
Kontuan hartu:
 - Norekin hitz egiten ari naiz?
 - Zein baldintzatan?

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera funtzionalak (II)

- Hiztun bakoitzak gaitasuna du hainbat erregistro erabiltzeko, eta egokiena aukeratzeko:
 - Egoera arruntetan edo informaletan.
 - Egoera formaletan.
 - Ahozko komunikazioan eta idatzizko komunikazioan.

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera funtzionalak (III)

- Egoera arrunt edo informaletan era batean hitz egiten da:
 - Familiar
 - Gurasoekin
 - Anai-arrebekin
 - Haur txikiekkin, hitz bereziak (*apapa, pupu, txitxi...*)
 - Lagunartean
 - hika gure adin bertsukoekin (toka, noka),
 - baina ezezagunekin, zuka.

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera funtzionalak (IV)

- Egoera formaletan:
 - Irakaskuntzan
 - Lanak egitean
 - Irakasleekin hitz egitean
 - ...
 - Unibertsitatean
 - Ahozko harremanetan
 - Irakasleekin
 - Administrazioarekin
 - Idatzizko harremanetan
 - Txostenak, dokumentuak...
 - Azterketak
 - Testuinguru profesionalean
 - Hedabideetan
 - Hitzaldietan, artikuluetan, etab.

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Aldaera soziologikoak

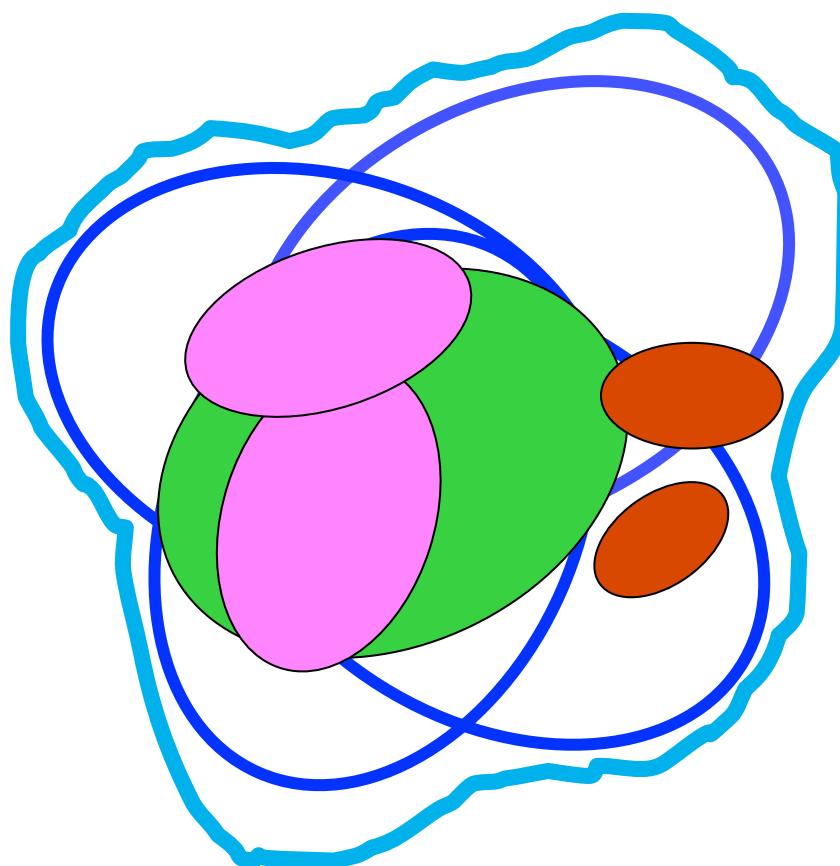
- Gizartean mota desberdinako gizatalde itxiak sortzen askotan, bizimoduarekin, lanbidearekin edo jatorriarekin loturik.
- Hizkera bereziak sor daitezke:
 - Klase sozialak bereizteko (*soziolektoak*)
 - Adib., aristokraten ingelesa, Inglaterran.
 - Gizatalde baztertuetan (*argotak*)
 - Ijitoen hizkera, sekta edo elkarte sekretuetako hizkerak....
 - Lanbide berekoen artean (*teknolektoak*)
 - Adib. **espezialitate-hizkerak**: zuzenbideko euskara, informatikako euskara, matematikako euskara, euskara zientifiko-teknikoa...

1.3.2. Hizkuntza-aldaera motak

Normalizazio eta batasunerako aldaera

- Aldaera estandarra.
- Aldaera ofiziala: arauen bitartez osatutako aldaera “artifiziala”, hizkuntzaren barne-egituratik.
- Bainak erakunderen batek arautua:
 - Spainiera: *Real Academia Española* eta *Asociación de Academias de la Lengua Española*.
 - Euskara: *Euskaltzaindia*.
- Izaera normatiboa du, eta modu ofizialean ezartzen da hainbat arlotan.

1.3.3. Hizkuntza normalizatuen egoera arrunta

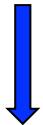

Hizkuntza osoa
Dialektoak
Estandarra
Teknolektoak
Argotak

1.3.3. Hizkuntza normalizatuen egoera arrunta (II)

- Nola dakigu zein aldaera erabili behar dugun?

Arau soziopragmatikoak

- Komunikazio-egoera bakoitzean zein hizkuntza-aldaera (geografikoa, funtzionala, soziologikoa) erabili behar den finkatzen dute.
- Arau horiek estuki lotuta daude gizarte jakin batekin, eta hiztunen arteko harreman ugari eta arinen bidez garatzen dira.

Erreferentzia bibliografikoak

- Etxebarria, Jose Ramon (2014): *Komunikazioa euskaraz ingeniaritzan*. Bilbo: UEU eta EHU.